

dunt, non esset necessarium donum fortitudinis ad salutem, nec in omnibus habentibus gratiam oporteret poni. Constat enim extraordinarias illas actiones non esse necessarias ad salutem, nec in omnibus reperiri. Ergo si donum fortitudinis, sicut et cætera dona in omnibus iustis invenitur, et necessarium est ad salutem, sicut alia dona, ut docet S. Thomas in hac quæstione LXVIII, oportet quod donum fortitudinis deserviat de se, etiam ad alias actiones, sicut et potest deservire ad extraordinarias, licet per accidens ex defectu occasionis, aut materiæ non semper se offerat eas exercere. Et veritas est, quod ad vincendas omnes difficultates, quæ homini se offerunt in consequendo tam arduo fine, sicut est vita æterna, et in evadendis tot periculis, sicut pro illius consecutione se offerunt, et ad consolidandam infirmitatem, et trepidationem nostram, quæ ex parte subjecti se offerunt, si sola virtute modo humano mensurata inniteretur, plerumque ratione infirmitatis subjecti deficeret, necessarium est donum aliquod altiori vi, et firmitate innixum, quale est donum fortitudinis, quod utitur divina virtute ut propria. Talis autem virtus propter suam infinitatem ad omnem materiam difficilem potest se extendere, et in omni materia dare totalem fiduciam, et firmitatem, etiam ex parte subjecti, et sic donum fortitudinis unum existens omnes virtutes, quæ circa difficile sunt, potest complecti, sicut una spes omnia sperabilia intendere, quæ ad vitam æternam conducunt.

XLIV. Nec tamen quia donum fortitudinis potest infirmitatem omnem ex parte subjecti corrigere, sequitur quod habeat adjunctum efficax auxilium, sicut donum perseverantiæ, quia etsi potest ex parte motionis Spiritus omnem infirmitatem soli-

dare, non tamen de facto semper facit obsistente mutabilitate voluntatis.

QUID DE DONO TIMORIS?

XLV. Non possumus in præsentibus explicare ea, quæ ad hoc donum pertinent, ut correspondet virtuti spei, de quo tractatur 2-2, quæst. XIX, sed omnia ea illuc reservamus pro tractatu de spe. Nunc autem solum agemus de timore, quatenus correspondet secundo virtuti cardinali temperatiæ, ut supra in principio articuli ex D. Thoma docuimus, ut ex hoc appareat quomodo omnia dona respondeant omnibus virtutibus.

XLVI. Suppono ex his, quæ latius ad illam quæstionem XIX tractanda sunt, varios esse timores, qui non omnes pertinent ad donum Spiritus sancti. Est enim timor mundanus, timor servilis, timor initialis, timor filialis, seu reverentialis. Et nascitur ista divisio, ut optime notat S. Thomas in III, dist. XXXIV, quæst. II, art. I, quæstiunc. II, ex eo quod timor generaliter loquendo est fuga de malo. Malum autem est duplex, aliud est malum pœnæ, aliud culpæ. Unde oportet duos timores dividi, alterum qui fugiat malum pœnæ, alium qui fugiat malum culpæ. Deinde dividuntur ex motivo, quia aliquis timor fugit malum pœnæ, quæ vitari sine peccato non potest, ut qui ob metum pœnarum negat fidem, vel perdit virtutem, aut timet reprehendere ne perdat honorem, et hic timor est mundanus, seu humanus, et malus. Alius est timor qui timet pœnam, quia debetur culpæ, præsertim pœnam æternam, et talis fugiendo pœnam vitat consequenter culpam, quæ est causa pœnæ. Et talis timor est servilis, sed bonus,

incipit enim a timore pœnarum quas proprie servi timent, sed non sistit ibi, sed transit ad fugiendam culpam quatenus causa est pœnæ, non sicut timor mundanus, qui fugit pœnam etiam cum commissione culpæ. Similiter timor, qui primo, et per se fugit culpam non ratione pœnæ, sed ratione offensæ, quia contra Deum est, et ab illo separari timet, filialis timor est, quia filiorum est timere patrem per dere, et ab illo separari. Sed tamen iste timor aliquando est imperfectus, et dicitur initialis, quia adhuc miscet aliquid de timore pœnæ, sic enim fugit malum culpæ, quod etiam in illo timet incurrere pœnam, et aliquando ab illa impellitur ad fugiendam culpam, quia causa est pœnæ, licet principaliter moveatur ex eo quia offensa est Dei. Aliquando vero est perfectus, quia non miscet aliquid de timore pœnæ, talem enim timorem perfecta charitas pellit foras, sed solum timet culpam, quia offensa est Dei, et talis timor est filialis, reverentialis et castus, qui manet in sæculum sæculi.

XLVII. Et his ergo moribus neque mundanus, neque servilis donum timoris constituunt. Non mundanus, quia malus est et peccatum; dicitur enim mundanus quia timet mundum amittere, et ea quæ in mundo sunt potius quam Deum, quem præ mundi timore derelinquit. Non servilis, quia licet malus non sit, tamen adhuc in peccatore esse potest, ut cum peccator per attritionem disponitur ad justificationem, et utili pœnarum timore concurratur, ut docet Concilium Tridentinum, sessione XIV, cap. IV et donum Dei esse, et Spiritus sancti impulsu non quidem adhuc inhabitantis, sed tantum moventis. Et loquitur de attritione ex gehennæ, vel pœnarum metu concepta. Ergo excluditur manifeste ab illis donis quæ

sunt dona Spiritus sancti inhabitantis, qualia sunt ista de quibus in præsentibus agimus. Et ita sentit D. Thomas 2-2, quæst. XIX, art. IX, ubi expresse utrumque timorem a ratione doni excludit, et in III, dist. XXXIV, quæst. II, art. II. Relinquitur ergo quod donum timoris solum sit timor filialis, et castus, quia fundatur in charitate, et reveretur Deum ut patrem, timetque separari ab eo per culpam. Et timor iste non differt ab initiali in substantia, et specie, sed quoad statum, et modum, ut docet S. Thomas citata quæstione XIX, art. VIII, quia initialis timor competit charitati imperfectæ, et statui incipientium, in quibus adhuc remanet aliquid de timore servili, quatenus timor pœnæ operatur in eis, licet non principaliter, sed tamen principaliter timent culpam, et separationem a Deo, quod in substantia est timor filialis. Crescente vero charitate foras mittitur timor, scilicet quantum ad illum modum servilitatis timentis pœnam, quam non timet qui perfectus est, sed solum culpam, et separationem a Deo quæ amarissimum malum est, juxta illud Jerem. II: *Scito, et vide quia malum, et amarum est reliquisse te Dominum Deum tuum, et non esse timorem Dei apud te.* Et quia concipit anima in se, et cognoscit quam grande malum sit culpæ, repletur amaritudine, nec dat locum ad concipiendum, et æstimandum aliquid creatum pro bono, videns se æterno bono privatam, et sic oblita bonorum pro nihilo æstimat pœnas, quæ his bonis privant, nec illas timet, ut videas ipsam magnitudinem amaritudinis timentis culpam excludere omnem servilitatem timentis pœnas, juxta quod dicit propheta Threnorum III: *Replevit me amaritudinibus, inebriavit me absinthio, et fregit ad numerum dentes meos, cineribus me cinere, et repulsa est a pa-*

ce anima mea, oblitus sum bonorum, et dixi: Perit finis meus, et spes mea a Domino. Qui enim recte aestimat quam amarum malum sit perdidisse finem ultimum, et spem a Domino, omnium aliorum bonorum obliviscitur, nec sentit eorum amissionem, quæ est malum pœnæ.

XLVIII. His suppositis solum in præsentem inquirimus, quomodo timor, qui est donum, respondeat temperantiæ, et effectus illius faciat altiori modo, quam temperantia ipsa. Et quidem de ratione formali qua procedit timor quod sit distincta a temperantia non est difficultas, quia timor procedit ex reverentia ad Deum, et fuga a culpa ad reprimendum, et coercendum petulantiam passionum exorbitantium a ratione, quales præcipue sunt passiones lascivivæ: temperantia autem non per modum fugæ, aut reverentiæ ad Deum, sed ex ipso amore honestatis procedit ad refrænandum passiones concupiscibilis. Et distinguitur etiam ab humilitate, licet valde similis sit, quia etsi humilitas procedat ad refrænandum passiones audaciæ, et præsumptionem, et superbiam ex subjectione, et reverentia ad Deum, ut tradit S. Thomas 2-2, quæst. CLXI, art. II ad tertium, tamen formaliter, et directe humilitas non facit ipsam reverentiam, et motum fugæ, quem elicit timor, sed ex illius participatione humilitas reprimat, et moderatur spem præsumptivam, ne aliquis de se nimis magnifice præsumat, et sic directe moderatur passionem humilitas, scilicet motum spei, qui est motus spiritus in magna tendentis, ut docet S. Thomas citato loco, art. IV. Timor autem qui est donum non moderatur directe passiones, sed circa Deum versatur per modum reverentiæ, resiliens in se a magnitudine eminentiæ illius, quatenus non solum est beneficus, et habet potestatem benefaciendi, quod

respicit religio, sed quatenus potest lædere, et annihilare, quod incutit timorem, et reverentiam. Inde procedit humilitas ad reprimendam vim passionem in magna tendentium super se.

XLIX. De extensione vero materiæ doni timoris pro ea parte qua tangit temperantiam, dicimus extendi ad omnem materiam, quæ indiget moderatione, et fræno. Maxime enim timor coercet, et detinet animum, et declinare facit a malo, juxta illud Proverb. XV: *Per timorem Domini declinat omnis a malo:* et iterum Psal. XXXI: *In camino, et fræno maxillas eorum constringe:* et Psal. CXVIII: *Confige timore tuo carnes meas.* Et hoc patet, quia timor habet de se universalissimum motivum, scilicet in omnibus se Deo subicere, et reverentiam ad eum habere; ergo omnem materiam complecti potest, quæ restrictione animi indiget, ut passiones refrænentur. Et hæc est omnis materia temperantiæ, sive in materia principali, quæ sunt delectationes tactus, sive in aliis adjunctis, quæ sunt minus principales, ut in moderanda ira, audacia, spe, præsumptione, etc. omnis enim materia hæc, ex timore Domini habente pro effectu animum restringere, et contrahere, refrænationem, coarctationemque recipit.

L. Dices: Hac ratione non sola temperantia, sed omnis alterius virtutis materia attingi potest a dono timoris, quia timor ab omni peccato retrahere potest, juxta auctoritatem allegatam: *Per timorem Domini declinat omnis a malo;* sed non aliter materiam temperantiæ attingit timor, nisi quatenus reprimat peccatum, seu passiones exuberantes; ergo timor non minus extenditur ad alias materias aliarum virtutum, quam ad temperantiam, et sic non videtur correspondere illi specialiter.

LI. Respondetur ita verum esse, quia ut dicit S. Thomas 2-2, quæst. CXXI, articulo primo ad tertium: «Donum timoris principaliter quidem respicit Deum, cujus offensam vitat, et secundum hoc correspondet virtuti spei, ut supra dictum est. Secundario autem potest respicere quæcumque aliquis refugit ad vitandam Dei offensam. Maxime autem homo indiget timore divino ad fugiendum ea quæ maxime alliciunt, circa quæ est temperantia, et ideo temperantiæ etiam correspondet donum timoris.» Itaque timor in tota sua universalitate, et respicit Deum per reverentiam, et subjectionem resiliendo, et contrahendo se ab illa magnitudine in propriam parvitatem: et secundo respicit separationem a Deo per culpam, cujus malum fugit: et tertio respicit effectum quem ponit in animo, quatenus illum constringit, et coercet, et sic ab exuberantia, et dilatatione concupiscentiæ, et delectationis detinet: nam ut docet S. Thomas 1-2, quæst. XLIV, art. I timor facit contractionem tum in ipso appetitu, qui contrahitur, id est, ad pauciora se extendit ex debilitate virtutis orta ex imaginatione mali imminentis, a quo opprimitur; tum in corpore quod ex retractione spirituum in frigidatur, et contrahitur, seu dissolvitur, juxta quod dicitur Isai. XIII: *Propter hoc omnes manus dissolventur, et omne cor hominis contabescet, et conteretur:* et Luc. XXI: *Arescentibus hominibus præ timore, et expectatione eorum, quæ supervenient universo orbi.* E contra vero proprius effectus delectationis est dilatare animum, ut docet D. Thomas 1-2, quæst. XXXIII, art. I, ex illo Isai. LX: *Videbis, et afflues, et mirabitur, et dilatabitur cur tuum.* Et sic ex parte effectuum timor delectationi opponitur, quatenus ejus dilatationem, et exuberantiam reprimat, et contrahit.

LII. Dicimus ergo, quod donum timoris ex ratione objecti quod reveretur, et cui subicitur, correspondet spei theologicæ, et præsumptionem ei oppositam reprimat; ex parte vero culpæ, seu offensæ Dei, quam fugit, et vitat, omni virtuti correspondere potest, quia omne malum, seu peccatum vitare potest. Ex parte vero effectus, quem ponit in animo specialiter correspondet temperantiæ, quatenus delectatio, quam temperantia reprimat, dilatationem causat, cujus contrarium facit timor, scilicet contractionem in appetitu, et corpore, et sic configit timore carnes, et exsiccat ossa, facitque fugere lasciviam.

LIII. Nec dici potest, quod ex vi hujus effectus solum poterit donum timoris reprimere passiones delectationis, quæ pertinent ad temperantiam virtutem cardinalem, non tamen eas passiones, quæ pertinent ad alias virtutes ei accessorias, et minus principales, sicut clementia, et mansuetudo refrænat iras, humilitas præsumptionem, et superbiam, etc. Istæ enim passiones non mitigantur, per contractionem animi, sicut delectationes. Sed respondetur donum timoris per effectum contradictionis directæ, et per se primo reprimere delectationem, ex consequenti autem omnem aliam passionem quæ indiget refrænari, et coerceri ob suam dilatationem, et nimietatem, quæcumque illa sit, sine in ira, sive in præsumptione, et vanitate, hæc enim omnia habent aliquid de delectatione adjunctum, sicut in curiositate, aut nimio cultu vestium est delectatio, non quidem naturalis, sed animalis. Et in vindicta quam exercet ira est etiam delectatio vindicantis: et in vanitate delectatio magna est. Omnem ergo delectationem non tantum carnis, quæ naturalis est, sed etiam apprehensionis, et aestimationis, quæ